

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม
ทางการเมืองในตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

อุดม คุมา *

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และรูปแบบระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชน และเพื่อศึกษารูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายสังคมระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชน รวมทั้งเพื่อศึกษาความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ประชากรกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้นำชุมชนจำนวน 82 คน และประชาชนในชุมชนตำบลพระบาท อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง จำนวน 14 ชุมชน จำนวน 500 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ

ผลการศึกษาในครั้งนี้พบว่า ความสัมพันธ์และรูปแบบระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนและประชาชนของชุมชนตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นไปในลักษณะเป็นการช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยเอื้อเฟื้อต่อกัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของสังคมไทยเพราะความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เน้นความช่วยเหลือเกื้อกูลและการตอบแทนที่เราเรียกว่า “บุญคุณ” ความสัมพันธ์ในลักษณะเช่นนี้นับว่ามีผลดีต่อคนไทยทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจการเมือง ในส่วนของรูปแบบเครือข่ายโครงสร้างทางสังคมพบว่า พัฒนามาจากระบบเครือญาติในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ด้วยความสัมพันธ์ในระบบดังกล่าว จึงทำให้ระบบอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนยังเกาะเกี่ยวแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นนั่นเอง รวมทั้งความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น พบว่าหากผู้นำชุมชนมีคุณลักษณะ หรือคุณสมบัติและความรู้ ความสามารถที่ดี จะเป็นคุณสมบัติที่สนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยผ่านสายสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของกับผู้นำชุมชนกับประชาชน

คำสำคัญ : ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ / การมีส่วนร่วมทางการเมือง

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยธนบุรีเชียงใหม่

**Patronage Relationship between Community Leaders and People Affecting Political Participation in Prabaht
Sub-district, Muang Lampang District, Lampang Province**

Udom Khuma *

Abstract

The purposes of this quantitative research were to study the patronage relationship between community leaders and people, to study the model and structure of social network, and to study the patronage relationship between community leaders and people that affects political participation in Prabaht Sub-District, Muang Lampang District, Lampang Province. The population in this study was 82 community leaders and 500 people from 14 communities in Prabaht Sub-District, Muang Lampang District, Lampang Province. The instruments used in this research were questionnaires. The statistic used to analyze the data was percentage.

The results of this study were found that the patronage relationship between community leaders and people that affects political participation was to help and rely on each other with generosity. That such a relationship is crucial to the life of Thai society because the patronage relationship focuses on fostering and rewarding relationships which we call “gratefulness”. This relationship is a positive effect on the social and political economy in Thailand. The model and structure of social network is the development of kinship in the community mostly. Such associated system is enabling the patronage system to the community in the tightly interlaced. The study of the patronage relationship between community leaders and people that affects political participation showed that community leaders who have good qualifications, knowledge, and great ability is a feature that encourages the people in the community to have political participation through the patronage relationships with community leaders and their residents.

Keyword : Patronage relationship / political participation

* Ph.D. student, Doctor of Philosophy Development Administration, North-Chiang Mai University

บทนำ

พื้นฐานสังคมไทยแต่เดิมนั้นค่อนข้างเป็นสังคมที่มีแต่ความสุข มีการพึ่งพาอาศัยกัน อยู่กันแบบพี่แบบน้องและทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการเกษตรกรรม การดำเนินชีวิตโดยทั่วไปจึงเป็นไปแบบเรียบง่าย มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ เมื่อมีการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก็เกิดความสัมพันธ์ต่อกันในหลายรูปแบบ สิ่งนี้เองที่โยงใยคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข โดยความสัมพันธ์ทางสังคมขั้นพื้นฐานที่เห็นเป็นปรากฏการณ์โดยทั่วไปก็คือความสัมพันธ์ทางเครือญาติ นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์รูปแบบอื่นอีกมากมายและที่โดดเด่นอย่างยิ่งในสังคมไทยก็คือ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ด้วยเหตุที่ว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีโครงสร้างทางสังคมที่ซับซ้อนและประกอบด้วยสถาบันอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างเป็นปึกแผ่น อันได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา ซึ่งสถาบันเหล่านี้ไม่ได้ดำรงอยู่แบบโดดๆ หากแต่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน อาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน ซึ่งบทบาทหน้าที่ ฐานะหรือตำแหน่งของบุคคลในสังคมเหล่านี้เราเรียกว่า “สถานภาพทางสังคม” ในขณะที่ทุกคนย่อมทำตามบทบาทและสถานภาพของตนเอง ด้วยเหตุเหล่านี้เองที่ก่อให้เกิดชนชั้นทางสังคมที่มาจากความแตกต่างทางด้านฐานะ อำนาจ หน้าที่ ระบบชนชั้นนี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางสังคมของคนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะส่งอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ของคนในเชิงอุปถัมภ์ที่ฝ่ายที่เป็นผู้ให้จะเป็นบุคคลที่มีความพร้อมในด้านทรัพยากร ความมั่งคั่ง และอำนาจและเป็นคนในชนชั้นที่เหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่งที่เป็นผู้รับซึ่งเป็นผู้ต้องการความช่วยเหลือในด้านต่างๆ

ผู้นำชุมชนอันหมายถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชนรวมทั้งบุคคลที่มีบุคลิกภาพ อุปนิสัยและความสามารถในการจัดการหรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง และเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของประชาชนนอกเหนือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน หัวหน้ากลุ่มและผู้นำอื่นๆ ที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชน เพื่อให้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งสาธารณชนมีความหวังกังวล มีความต้องการและมีทักษะที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะเกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน(วันชัย, 2543) ประชาชนไม่สามารถที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ หากไม่ได้รับข้อมูลอย่างเพียงพอเกี่ยวกับทางเลือกและผลที่ติดตามมาภายหลัง ดังนั้นผู้นำชุมชนจึงมีบทบาทที่สำคัญมากในการกิจที่จะเอื้ออำนวย ส่งเสริมสนับสนุนและมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนโดยอาศัยรูปแบบและโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบสังคมการเมืองและเศรษฐกิจของชุมชน เพราะสังคมชุมชนยังคงมีวิถีชีวิตที่ผูกพันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ประชาชนย่อมมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในลักษณะต่างๆ อันเกิดเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นมา

บทบาทของผู้นำชุมชนมาจากการเลือกและได้รับการยอมรับของประชาชนในชุมชน สามารถแยกพิจารณาบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนเป็น 3 ประการ คือ ประการที่ 1 บทบาทการเป็นตัวแทนของประชาชนซึ่งต้องดูแลทุกข์สุขและผลประโยชน์ของประชาชนในชุมชน เมื่อมีเรื่องเดือดร้อนต้องถือเป็นธุระให้ ประการที่ 2 บทบาทของการเป็นตัวแทนของทางราชการ ที่เกิดขึ้นตามกฎหมายบัญญัติ ประการที่ 3 บทบาทของการเป็นผู้นำทางธรรมชาติมีฐานะบทบาททางสังคมเด่นกว่าบุคคลอื่นในสังคมชนบท บทบาทของผู้นำชุมชนเป็นที่ยอมรับว่า เป็นผู้ที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะ การทำหน้าที่ผู้นำด้านความคิด ชักชวน โน้มน้าวให้ประชาชนในชุมชนมีความสนใจการเมือง และมีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เป็นต้น จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทยเรื่อยมาภายใต้สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และสถานภาพของคนในสังคมที่เปลี่ยนไป ขึ้นอยู่กับความมั่งคั่งเชิงเศรษฐกิจ แต่เหตุและปัจจัยแห่งการเปลี่ยนแปลงก็ยังไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมไทยพื้นฐาน เพียงแต่ส่งผลต่อแนวคิดเกี่ยวกับหลักความสัมพันธ์ทางสังคมบ้าง เช่น คำที่ใช้เกี่ยวกับผู้มีอำนาจ เจ้านาย เดิมหมายถึงผู้มีอำนาจในการปกครอง ก็ได้ขยายขอบเขตความหมายครอบคลุมไปถึงผู้มีอำนาจบริหารในองค์กรทางการค้าหรือผู้บังคับบัญชาในหน่วยงาน ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่นับผู้น้อยในระบบอุปถัมภ์ซึ่งผูกพันด้วย “บุญคุณ” ยังเป็นเรื่องหลักที่สำคัญมากแม้ว่า

ความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจกลายรูปไปเป็นความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์ทางการเมือง การอุปการะอุปถัมภ์เป็นระยะเวลานาน มีน้อยลงแต่กลายเป็นการแลกเปลี่ยนที่มีสัญญาในการตอบแทนเป็นหลักมากขึ้น (สุวรรณ และ เนื่องน้อย, 2542)

ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาเรื่องนี้ เพราะชุมชนในตำบลพระบาท แต่เดิมเป็นพื้นที่ที่ประชาชนส่วนใหญ่ดำรงชีพด้วยการเกษตรกรรม พื้นฐานความสัมพันธ์ในชุมชนส่วนมากจะเป็นระบบอุปถัมภ์กันในหมู่เครือญาติ ไม่ได้สลับซับซ้อน และเกิดการส่งสมบุญคุณของนักการเมืองที่มีต่อผู้นำชุมชนที่อยู่ในลักษณะที่เป็นระบบอุปถัมภ์เชิงอำนาจ และผู้นำชุมชนก็เป็นผู้นำรุ่นเก่าที่นำพาทั้งระบบอุปถัมภ์ดังกล่าวจึงทำให้นักการเมือง จะต้องรับอุปถัมภ์ผู้นำชุมชนเพื่อเป็นตัวกลางในการดำรงไว้ซึ่งฐานคะแนนเสียงในการเลือกตั้งทุกระดับ ต่อมาความเจริญทางด้านสังคม และการเมืองพัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับทำให้ตำบลพระบาทถูกรวบรวมขึ้นอยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลเมืองเขลางค์นคร ซึ่งเป็นการบริหารจัดการตามระบบราชการอีกแบบหนึ่ง อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของศูนย์ราชการจังหวัดลำปางเป็นหน่วยงานของรัฐที่จะนำนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลไปปฏิบัติตามที่นักการเมืองซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนเลือกเข้าไปบริหารประเทศ ร่วมกันกำหนดเป็นนโยบาย กอปรกับความเจริญของภาวะเศรษฐกิจโลกจึงทำให้เกิดการผลิตสินค้าเชิงอุตสาหกรรมเพื่อแข่งขันกับตลาดโลกจึงทำให้พื้นที่ตำบลพระบาทมีโรงงานอุตสาหกรรมเชรามิคผุดขึ้นมากมาย เพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและความเจริญทางด้านเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์ และหากมองในด้านการพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้นำชุมชนและประชาชนรุ่นใหม่ ซึ่งได้รับการพัฒนาด้านองค์ความรู้ และการกล่อมเกลางานจิตใจจากความเป็นสถาบันของสังคมไทยแล้ว ทำให้มุมมองของผู้นำชุมชนเริ่มกว้างขึ้นและส่งผลกระทบต่อความคิดของประชาชนในชุมชนมากขึ้นด้วย ด้วยความเจริญและการพัฒนาทางด้านต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วจึงอาจทำให้วิถีชีวิตของผู้นำชุมชนบางส่วนนอกเหนือจากงานบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน หรือบุคคลที่ไม่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ ซึ่งไม่มีคำตอบแทนอาจได้รับผลกระทบจากการพัฒนาดังกล่าว นำไปสู่การพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับนักการเมืองที่มีทรัพยากรและอำนาจเหนือกว่าอีกทั้งพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชนในอันที่จะเป็นสิ่งที่จำเป็นในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น

ดังกล่าวนำมาซึ่งงานวิจัยเห็นได้ว่าความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์นั้นจะแทรกตัวในทุกกระบวนการของสังคมชุมชนรวมทั้งชุมชนตำบลพระบาทจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชน รวมทั้งรูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายสังคมระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนและความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวจะเป็นข้อมูลที่ช่วยทำให้ทราบถึง บทบาททางการเมืองของผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและยังทำให้ทราบถึงวัฒนธรรมทางการเมืองที่ทำให้รัฐ สังคม สถาบันและองค์กรต่างๆ รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษานี้ไปอ้างอิง รวมทั้งนำไปแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อีกต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษารูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายสังคม ระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
3. เพื่อศึกษาความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษานี้จะศึกษาเฉพาะความสัมพันธ์และรูปแบบระบบอุปถัมภ์ รูปแบบและโครงสร้างเครือข่ายสังคมระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในชุมชนตำบลพระบาท รวมทั้งความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนที่

มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2550 ถึง เดือนกันยายน 2551

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องนี้ใช้ แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์ แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน และ แนวคิดของการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีรายละเอียดดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์

ระบบอุปถัมภ์ เป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนที่มีสถานภาพทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน แต่อยู่ร่วมกันได้ เพราะมีลักษณะต่างตอบแทนซึ่งกันและกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนระหว่างกันอยู่ด้วย ผู้อุปถัมภ์ (ผู้ให้) ซึ่งมีทรัพยากรในการครอบครอง เช่น ทรัพย์สินเงินทอง ที่ดินหรืออำนาจ มากกว่าจะเป็นฝ่ายอุปการะคุ้มครอง เพื่อให้ผู้รับการอุปถัมภ์ (ผู้รับ) ให้อุดหนุนจากการถูกกดขี่จากผู้อื่นและจากอันตรายต่างๆ และส่วนผู้รับเองก็ตอบแทนด้วยการให้ความนิยมชมชอบให้ข่าวสารหรืออื่นๆ โดยพื้นฐานแล้วระบบอุปถัมภ์จะเป็นความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนก็ต่อเมื่อ “ผู้ให้” มีคุณธรรมและ “ผู้รับ” ยินยอมมอบความภักดีให้ และความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนไทย เพราะความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เน้นการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลและตอบแทนสิ่งที่เราเรียกว่า “บุญคุณ” ดังนั้นแนวคิดระบบอุปถัมภ์คือการที่ผู้อยู่ในฐานะต่ำกว่าไปพึ่งพิงหรือรับอุปถัมภ์จากผู้ที่อยู่ในฐานะที่เหนือกว่า เป็นลักษณะความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง เพราะสังคมไทยยอมรับในอำนาจของคนที่มีตำแหน่ง อำนาจ บารมี อิทธิพลที่เหนือกว่าจะสามารถบังคับหรือโน้มน้าวผู้ที่อยู่ต่ำกว่าให้ปฏิบัติตามคำสั่งได้ (อมรา และ ปรีชา, 2545) ระบบอุปถัมภ์เป็น 2 ระบบ ภายในโครงสร้างทางชนชั้นอันเดียวกัน ประเภทแรก ได้แก่ ระบบอุปถัมภ์อย่างเป็นทางการและอีกประเภทหนึ่ง คือ ระบบอุปถัมภ์อย่างไม่เป็นทางการ

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ซึ่งอยู่ในอำนาจหรือตำแหน่งที่ถูกกำหนดให้เป็นผู้นำ เป็นผู้ซึ่งสามารถมีอิทธิพลในการจัดสรรและจัดการต่อสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ มากกว่าคนอื่นๆ ในชุมชนนั้นและสามารถที่จะก่อให้เกิดการกระทำ กิจกรรมหรือการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งสามารถที่จะจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการหรือคำสั่งสอนของตนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ถึงต้องการทั้งของตัวเองและสมาชิกของชุมชน ดังนั้นสรุปได้ว่าผู้นำชุมชน หมายถึงผู้ที่มีบุคลิกภาพเด่น ประกอบกับความสามารถพิเศษในชุมชนนั้นๆ ซึ่งในกลุ่มชนแต่ละกลุ่มย่อมประกอบ ด้วยบุคคลที่มีบุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ หรือทักษะที่แตกต่างกันไปในขณะที่ทุกคนมีความผูกพันซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้เองสถานการณ์ที่บีบตัวขึ้น จึงผลักดันในสมาชิกของกลุ่มบางคนกลายเป็นผู้นำย่อมเนื่องมาจากคุณลักษณะพิเศษประจำตัวอีกด้วย เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความโอบอ้อมอารีและความเสียสละ (ธีระพงศ์, 2553) นอกจากนี้ยังหมายถึง บุคคลซึ่งมีบุคลิกภาพ อุปนิสัยและความสามารถดีเด่นในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง หรือในกิจกรรมอย่างใดกิจกรรมอย่างหนึ่งซึ่งจะเป็นผู้ที่สามารถจูงใจประชาชนให้มีความคิดเห็นคล้อยตามและลงมือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ประเภทของผู้นำท้องถิ่นในหมู่บ้านหนึ่งๆ นั้น อาจจะจำแนกลักษณะโครงสร้างของผู้นำออกเป็นสองประเภท คือ ผู้นำแบบเป็นทางการ เช่น ผู้นำหมู่บ้าน กำนัน และแบบไม่เป็นทางการ เช่น ผู้ที่มีฐานะมั่งคั่ง ผู้ที่มีชื่อเสียง เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำของประชาชน การมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจของรัฐบาล โดยการกระทำหรือความพยายามนั้นเป็นได้ทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้ สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจหรือไม่สมัครใจ รวมถึงการเลือกตั้ง การร่วมในการรณรงค์หาเสียง การประท้วงและการใช้กำลังรุนแรง (สุจิต, 2537) รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง จำแนกได้เป็น 1) การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นอิสระ (Autonomous Political Participation) หมายถึง ลักษณะที่ราษฎรเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบใดๆ ด้วยความพึงพอใจส่วนตัว เป็นไปด้วยความสมัครใจหรือได้พึงพอใจเพราะใช้วิจารณญาณของตนมองเห็นประโยชน์ของการเข้ามีส่วนร่วม

และมองเห็นว่าตนเองสามารถที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้อย่างแท้จริง 2) การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการปลุกระดม (Mobilized Political Participation) หมายถึง ลักษณะของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของราษฎรที่เป็นไปโดยไม่ได้เกิดจากเจตน์จำนงของตนเอง แต่เกิดจากผู้อื่นปลุกระดมให้เขาเข้าร่วมในการกระทำกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ โดยการขู่เข็ญ บังคับ ชักจูงหรือการใช้อิทธิพลทางวัตถุ เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้เป็นไปตามที่ผู้ปลุกระดมต้องการ

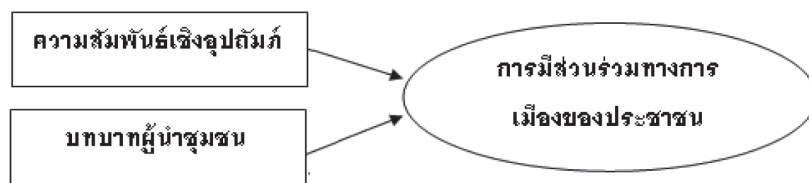
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกรียงไกร จงเจริญ (2535) ศึกษาวิจัยเรื่อง ผู้นำกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชน เป็นการศึกษาถึงอิทธิพลของบุคคลต่างๆ ที่มีต่อประชาชนในระดับพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลของผู้นำชุมชน ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน พบว่าผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชน และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การออกไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของคนในชุมชน นอกจากนั้นแล้ว ประเด็นในเรื่องของฐานะทางเศรษฐกิจและขนาดของครอบครัวยังมีผลต่อการตัดสินใจทางการเมือง

ปกรณ สุวีรรณ (2536) ศึกษาเกี่ยวกับหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นกับประชาชน ผลการศึกษาพบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่เป็นผู้เชื่อมผลประโยชน์ระหว่างนักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นกับประชาชนลักษณะความสัมพันธ์จะเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในรูปแบบ “ผู้อุปถัมภ์-ลูกน้อง” โดยนักการเมืองจะให้การช่วยเหลือแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น ในขณะที่กำนันและผู้ใหญ่บ้านจะช่วยสร้างความนิยมแก่นักการเมืองที่ช่วยเหลือท้องถิ่นของตนความสัมพันธ์ “ผู้อุปถัมภ์-ลูกน้อง” มีผลกระทบต่อพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนหลายประการ กล่าวคือ ทำให้ประชาชนขาดความสนใจตรวจสอบการทำงานของนักการเมืองทำให้ขาดความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของนักการเมือง และขาดจิตสำนึกในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

สมชาย ตีลังการณ (2537) ศึกษา พฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งกับจิตสำนึกทางการเมืองของคนเชียงใหม่ในการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 13 กันยายน 2535 : กรณีศึกษาเขตอำเภอหางดง พบว่ากลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์จากความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์จะเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้สามารถต่อรองได้ การไปเลือกตั้งจึงเป็นการไปเพื่อตอบแทนผู้อุปถัมภ์และปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่การลงคะแนนเสียงจะพิจารณาจากความสามารถที่ผู้สมัครจะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในด้านต่างๆ ได้ เป็นลำดับแรก สามารถสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในลักษณะต่างๆ นี้จะส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งในรูปแบบการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

สมมติฐานการวิจัย

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีการศึกษาการวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาแบบผสมผสานโดยการศึกษาจากเอกสาร (Documentary research) ซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) โดยศึกษาจากรายงานวิทยานิพนธ์ เอกสาร หนังสือตำราที่เกี่ยวข้อง รวบรวมจากห้องสมุด สถานที่ราชการ หน่วยงานต่างๆ รวมทั้งค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต และศึกษาค้นคว้าเชิงสำรวจเป็นการวิจัยภาคสนาม โดยจะใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) กลุ่มตัวอย่างในชุมชนตำบลพระบาท ทั้ง 14 ชุมชนโดยจำแนกแบบสอบถามสำหรับผู้นำชุมชน จำนวน 100 ชุด และแบบสอบถามสำหรับประชาชนในชุมชน จำนวน 500 ชุด

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประชากรคือผู้นำชุมชนและประชาชน จำนวน 14 ชุมชนในตำบล พระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จำนวนประชากร 10,680 คน (จำนวนประชากรของตำบล 2551)

ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่มหรือพื้นที่ (cluster random sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มเพื่อเก็บข้อมูลจากจำนวนประชากร 20,000 คน โดยเทียบจากตารางขนาดกลุ่มตัวอย่าง (selection of simple size) ที่ระดับความเชื่อมั่น 0.05 โดยใช้สูตรการคำนวณของ Yamane ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน ไม่น้อยกว่า 392 คน

จากการศึกษาขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ได้ไม่น้อยกว่า 392 คน แต่ถ้าหากเพิ่มขนาดของกลุ่มตัวอย่างมากขึ้น จะทำให้ความคลาดเคลื่อนลดลงดังนั้นจึงมีการเพิ่มจำนวนของกลุ่มตัวอย่างเป็น 600 คน โดยแยกเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน 82 คน และประชาชนจำนวน 500 คน

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถามโดยเนื้อหาและโครงสร้างของแบบสอบถามแบ่งออกเป็นสองฉบับ ดังนี้

ฉบับ 1 แบบสอบถามสำหรับผู้นำในชุมชน โดยจะใช้กับผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาทิเช่น กำนัน พระผู้นำทางศาสนา เจ้าอาวาส ครูใหญ่โรงเรียนชุมชน เป็นต้น แบบสอบถามประกอบด้วย 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในชุมชน

ตอนที่ 3 ความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชน

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และการช่วยเหลือแก่ประชาชน คุณลักษณะที่สำคัญของ ผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชน

ฉบับ 2 แบบสอบถามสำหรับประชาชนในชุมชน โดยหมายถึงประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป มีภูมิลำเนาในชุมชนตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายทางสังคมนับอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในชุมชน

ตอนที่ 3 ความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชน

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และการช่วยเหลือแก่ประชาชน คุณลักษณะที่สำคัญของผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยจำแนกแบบสอบถามสำหรับผู้นำชุมชน จำนวน 82 ชุด จากการแจกแบบสอบถามสำหรับผู้นำชุมชนทั้งหมด 100 ชุด คิดเป็นร้อยละ 82 และแบบสอบถามสำหรับประชาชนในชุมชน จำนวน 500 ชุด จากการแจกแบบสอบถามสำหรับประชาชนทั้งหมด 500 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 โดยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 เดือน ตั้งแต่ มกราคม – มีนาคม 2551

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนั้น ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลมาดำเนินการลงเลขรหัส จากนั้นนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้หลักสถิติแบบแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) และร้อยละ (Percentage) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงระดับความสัมพันธ์ ข้อมูลที่รวบรวมได้ แบ่งระดับความเหมาะสมของดัชนีวัดผลความสำเร็จเป็น 5 ระดับจากทฤษฎีของ Likert Scale ดังนี้

คะแนน	ระดับความเห็น
5	มากที่สุด
4	มาก
3	ปานกลาง
2	น้อย
1	น้อยที่สุด

หลังจากที่รวบรวมข้อมูลได้ครบก็จะนำค่าคะแนนนั้นมาวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย นำหนักความสำคัญ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบายโดยกำหนดเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย แบ่งเป็น 5 ระดับจากช่วงค่าเฉลี่ย ดังนี้ (ประคอง, 2538)

ค่าเฉลี่ย	จัดอยู่ในระดับความเห็น
4.50-5.00	เห็นด้วยมากที่สุด
3.50-4.49	เห็นด้วยมาก
2.50-3.49	เห็นด้วยปานกลาง
1.50-2.49	เห็นด้วยน้อย
1.00-1.49	เห็นด้วยน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามวิธีการดำเนินการวิจัยนำไปสู่ผลการวิจัย ซึ่งสามารถแบ่งผลการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัยดังต่อไปนี้

ด้านความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ใช้วิธีการติดต่อพบปะกับสมาชิกในชุมชนช่วงเวลาที่ดำรงตำแหน่งอยู่ โดยการพบปะด้วยตนเองทุกครั้งที่มีโอกาส และพบปะเมื่อมีการประชุมเท่านั้น คิดเป็นร้อยละ 70.73 และเปิดสำนักงานให้สมาชิกในชุมชนพบปะได้ตลอดเวลา คิดเป็นร้อยละ 50.00 มีความบ่อยในการติดต่อพบปะในระดับบ่อย (ประมาณ 1-2 เดือน/ครั้ง) คิดเป็นร้อยละ 46.34 ในระดับบ่อยมาก (เป็นประจำทุกวันและทุกโอกาส) คิดเป็นร้อยละ 40.24 ใช้วิธีการในการทราบความต้องการหรือทราบปัญหาของประชาชนด้วยวิธีการพูดคุยกับประชาชน คิดเป็นร้อยละ 68.29 และสอบถามประชาชนในชุมชนด้วยตัวเอง คิดเป็นร้อยละ 59.76 รวมทั้งทราบจากสื่อหรือข่าวประชาสัมพันธ์ เครื่องกระจายเสียงในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 36.59 เมื่อได้รับแจ้งปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ผู้นำชุมชนใช้วิธีการดำเนินการโดยนำเข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการชุมชนเพื่อหาแนวทางแก้ไข

คิดเป็นร้อยละ 69.51 รวมทั้งนำเรื่องเดือดร้อนของประชาชนแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบทันที คิดเป็นร้อยละ 64.63

ความคิดเห็นต่อลักษณะรูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายของสังคมระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในชุมชน ผู้นำชุมชนมีลักษณะความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายทางสังคมระบบอุปถัมภ์มีรูปแบบเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลักษณะพึ่งพาเอื้อเฟื้อต่อกัน คิดเป็นร้อยละ 81.71 มีการประสานความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชน คิดเป็นร้อยละ 60.98 และมีพลังร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม คิดเป็นร้อยละ 53.66 รวมทั้งมีความสัมพันธ์เกาะเกี่ยวกัน มีความมั่นคงเหนียวแน่น ยั่งยืนและมีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างผู้ให้กับผู้รับที่พึงพอใจทั้งสองฝ่าย คิดเป็นร้อยละ 31.71 นอกจากนั้นแล้วยังเห็นว่ารูปแบบและโครงสร้างเครือข่ายทางสังคมระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในชุมชน มีลักษณะระบบความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายกับลูกน้องมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80.20 รองลงมามีลักษณะอุปถัมภ์ระหว่างผู้ให้กับผู้รับ คิดเป็นร้อยละ 78.60 และมีลักษณะเป็นเครือข่ายผูกพันโยงใยระหว่างกัน คิดเป็น ร้อยละ 75.60

ความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชน ผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นส่วนใหญ่ต่อการที่ผู้นำชุมชนเป็นผู้ให้ความร่วมมือกับทางราชการในการเผยแพร่ความรู้ด้านการปกครองแบบประชาธิปไตยแก่ประชาชนในชุมชนมีความเห็นด้วยในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12) ซึ่งผู้นำชุมชนมีความเห็นด้วยระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 40.25 รองลงมาผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับบ้านเมืองทั้งในเรื่องเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจในหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์มาเผยแพร่หรือพูดคุยกับประชาชนในชุมชนเสมอ ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07) ซึ่งผู้นำชุมชนมีความเห็นด้วยระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 48.78 ผู้นำชุมชนเป็นผู้กระตุ้นเตือนและจูงใจให้ประชาชนสนใจต่อข่าวสารทางการเมืองเสมอ มีความเห็นด้วยในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00) ซึ่งผู้นำชุมชนมีความเห็นด้วยในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 41.46 นอกจากนั้นแล้วประชาชนในชุมชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนในภาพรวมแล้ว มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยรวม 3.14) เมื่อพิจารณาความเห็นต่อความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือเห็นว่าผู้นำชุมชนเป็นผู้กระตุ้นเตือนและจูงใจให้ประชาชนสนใจต่อข่าวสารทางการเมืองเสมอ มีความเกี่ยวข้องในระดับมาก ซึ่งประชาชนมีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง จำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.20 รองลงมาผู้นำชุมชนเป็นผู้ให้ความร่วมมือกับทางราชการในการเผยแพร่ความรู้ด้านการปกครองแบบประชาธิปไตยแก่ประชาชนในชุมชน มีความเกี่ยวข้องในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.59) ซึ่งประชาชนมีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 45.00 ผู้นำชุมชนเป็นผู้ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับบ้านเมืองทั้งในเรื่องเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ ทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ สื่อต่างๆ มาเผยแพร่หรือพูดคุยกับประชาชนในชุมชนเสมอ มีความเกี่ยวข้องในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.54) ซึ่งประชาชนมีความเห็นด้วยในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 31.00

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการทำวิจัยเรื่องความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ความสัมพันธ์และรูปแบบระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปางพบว่าผู้นำชุมชนมีความเห็นเกี่ยวกับวิธีการติดต่อพบปะสมาชิกในชุมชนของผู้นำชุมชนในช่วงเวลาที่ดำรงตำแหน่งอยู่ โดยการพบปะด้วยตนเองทุกครั้งที่มีโอกาส และพบปะเมื่อมีการประชุมสมาชิกในชุมชน รวมทั้งความบ่อยในการติดต่อพบปะสมาชิกในชุมชนพบว่า ผู้นำชุมชนติดต่อพบปะสมาชิกในชุมชนบ่อยประมาณ 1 - 2 เดือนต่อครั้งและวิธีการทราบความต้องการหรือปัญหาของประชาชนในชุมชน โดยวิธีการทราบจากประชาชนในชุมชนพูดคุยกัน และสอบถามจากประชาชนด้วยตนเอง วิธีการดำเนินการเมื่อได้รับแจ้งปัญหาความเดือดร้อนจากประชาชนโดยการขอให้พนักงานการเมืองช่วยดำเนินการแก้ไขและนำเรื่องความเดือดร้อนของประชาชนแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบ เป็นไปตามทฤษฎีเกี่ยวกับ

ระบบอุปถัมภ์ที่เป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนที่มีสถานภาพทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน แต่อยู่ร่วมกันได้เพราะมีลักษณะต่างตอบแทนซึ่งกันและกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน และความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนไทยเพราะเน้นการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลและตอบแทนเป็นลักษณะความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง เพราะสังคมไทยยอมรับในอำนาจของคนที่มีตำแหน่ง อำนาจ บารมี ที่เหนือกว่า และสอดคล้องในลักษณะเดียวกันกับผลการวิจัยของปรกรณ์ สุวีรรณ (2536) ซึ่งพบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่เป็นผู้เชื่อมผลประโยชน์ระหว่างนัการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นกับประชาชนลักษณะความสัมพันธ์จะเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ในรูปแบบ “ผู้อุปถัมภ์-ลูกน้อง” โดยนัการเมืองจะให้การช่วยเหลือแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น ในขณะที่กำนันและผู้ใหญ่บ้านจะช่วยสร้างความนิยมแก่นักการเมืองที่ช่วยเหลือท้องถิ่นของคนความสัมพันธ์ “ผู้อุปถัมภ์-ลูกน้อง” มีผลกระทบต่อการพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนหลายประการ กล่าวคือ ทำให้ประชาชนขาดความสนใจตรวจสอบการทำงานของนัการเมืองทำให้ขาดความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของนัการเมือง และขาดจิตสำนึกในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

รูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายทาง สังคม ระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในตำบลพระบาท พบว่า ผู้นำชุมชนมีความเห็นด้วยอย่างมากโดยเฉพาะความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายทางสังคม ระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในรูปแบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลักษณะพึ่งพาเอื้อเฟื้อต่อกัน มีการประสานความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชนในชุมชน และมีพลังร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ส่วนความคิดเห็นของประชาชน ผลการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่เห็นด้วยว่ารูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายทางสังคม ระบบอุปถัมภ์มีลักษณะระบบความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายกับลูกน้อง ระบบอุปถัมภ์ระหว่างผู้ให้กับผู้รับ รวมทั้งมีเครือข่ายผูกพันโยงใยระหว่างกัน และมีความสัมพันธ์เกาะเกี่ยวกันมีความมั่นคงเหนียวแน่นและมีความยั่งยืน เป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังที่จะเห็นได้จากงานวิจัยของ เกรียงไกร จงเจริญ (2535) กล่าวว่า ผู้นำชุมชน ทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ หรือเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชน และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การออกไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของคนในชุมชน

ดังนั้นรูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายทางสังคมระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชน ตามแบบแผนของการมีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวคือการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นอิสระ ด้วยความพึงพอใจในส่วนตัว เป็นไปด้วยความสมัครใจหรือได้พิจารณาพิเคราะห์ใช้วิจารณญาณของตนมองเห็นประโยชน์ของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและมองเห็นว่าตนเองสามารถก่อเกิดประโยชน์ทางการเมืองได้อย่างแท้จริงมีรูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายทางสังคมระบบอุปถัมภ์จากการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลักษณะพึ่งพาเอื้อเฟื้อต่อกันมีเครือข่ายผูกพันโยงใยระหว่างกัน

ความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนมีความเห็นในระดับมากต่อความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเรื่อง ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ให้ความร่วมมือกับทางราชการในการเผยแพร่ความรู้ ด้านการปกครองแบบประชาธิปไตยแก่ประชาชนในชุมชน รวมทั้งผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับบ้านเมืองทั้งในเรื่องเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจในหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ มาเผยแพร่หรือพูดคุยกับประชาชนในชุมชนเสมอ และผู้นำชุมชนเป็นผู้กระตุ้นเตือนและจูงใจให้ประชาชนสนใจต่อข่าวสารทางการเมืองเสมอ ส่วนประชาชนมีความเห็นในระดับมากต่อความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชน ที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในเรื่องผู้นำชุมชนเป็นผู้ให้ความร่วมมือกับทางราชการในการเผยแพร่ความรู้ด้านการปกครองแบบประชาธิปไตยแก่ประชาชนในชุมชน เช่นเดียวกันกับความคิดเห็นของผู้นำชุมชนและผู้นำชุมชนให้ความสนใจ กระตือรือร้น ต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง รวมทั้งมีส่วนช่วยเหลือในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับตัวผู้สมัครเลือกตั้งตำแหน่งต่างๆ แก่ประชาชนในชุมชนเป็นไปในลักษณะเดียวกับผลการศึกษาวิจัยของ สมชาย ดิลกการณ (2537) พบว่ากลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์จากความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์จะเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นช่องทางหนึ่ง

ทำให้สามารถต่อรองได้ การไปเลือกตั้งจึงเป็นการไปเพื่อตอบแทนผู้อุปถัมภ์และปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่การลงคะแนนเสียงจะพิจารณาจากความสามารถที่ผู้สมัครจะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในด้านต่างๆ ได้ เป็นลำดับแรก สามารถสรุปได้ว่าความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในลักษณะต่างๆ นี้จะส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งในรูปแบบการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน

สรุปผลการวิจัย

ความสัมพันธ์และรูปแบบระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนและประชาชนของตำบลพระบาท อำเภอเมือง ต่อบริษัทวิสาหกิจของสังคมไทย เพราะความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เน้นความช่วยเหลือเกื้อกูลและการตอบแทนที่เราเรียกว่า “บุญคุณ” ความสัมพันธ์ในลักษณะเช่นนี้มีผลต่อคนไทยทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ การเมือง ตราบใดก็ตามที่ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เข้าไปมีบทบาทต่อการวางแผนหรือการตัดสินใจในการจัดการทรัพยากรสาธารณะ เช่น ระบบการเมือง เวทีการเมือง หรือองค์กรทางธุรกิจเอกสาร ความสัมพันธ์ระบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาองค์กรเหล่านั้นไม่ให้เจริญก้าวหน้าได้เช่นกัน อาทิเช่น เมื่อใช้ระบบอุปถัมภ์ในการพิจารณารับบุคลากรเข้าทำงานอาจทำให้ไม่ได้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ผลการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามที่เป้าหมาย เป็นต้น ในส่วนของรูปแบบของเครือข่ายทางสังคมพบว่าชุมชนตำบลพระบาทมีลักษณะเครือข่ายทางสังคมพัฒนาจากระบบเครือญาติอาจเนื่องมาจากชุมชนดังกล่าวก่อตั้งมานานและเกิดจากการก่อตั้งของคนในท้องถิ่นเอง ด้วยความสัมพันธ์ในระบบดังกล่าวจึงทำให้ระบบอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนเกาะเกี่ยวแน่นแฟ้นในส่วนความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์นั้นพบว่า หากผู้นำชุมชนมีคุณลักษณะหรือคุณสมบัติและความรู้ความสามารถที่ดี จะเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยผ่านระบบอุปถัมภ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชนในชุมชนนั่นเอง

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้นำชุมชนในทุกประเภทควรสร้างความน่าเชื่อถือของตนเองโดยการใช้ปัจจัยหลักที่หลากหลาย อาทิ บุคลิกภาพ การศึกษา ความชำนาญ รายได้ การมีข้อมูลข่าวสารระบบเครือญาติและการผสมผสานปัจจัยทุกด้านนี้เข้าด้วยกันและผู้นำชุมชนควรมีความสามารถในการพัฒนาชุมชนของตนเพื่อที่จะได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี รวมทั้งควรที่จะตระหนักถึงปัญหาในชุมชน และผู้นำชุมชนควรมีความสามารถในการเจรจาประนีประนอมผลจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนในชุมชน

คุณสมบัติของผู้นำชุมชนควรพัฒนาความสามารถในการเป็นแกนนำในการสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำร่วมของชุมชนที่จะเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชน คุณสมบัติที่ควรสร้างและพัฒนาให้เกิดขึ้นได้แก่ ความสามารถในการพัฒนาและจูงใจคนในชุมชน ความสามารถในการนำการสนทนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนดำเนินกิจกรรมพัฒนา ความสามารถในการมองเห็นความแตกต่างและจัดการกับความแตกต่างทางความคิดและวิธีการทำงานของสมาชิกในชุมชน ความสามารถในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความสามารถในการฟัง คิด วิเคราะห์ ความสามารถในการกำหนดและกระจายความรับผิดชอบ แก้ไขปัญหาและมองหาโอกาส ทางเลือกใหม่ๆ และกำหนดวิสัยทัศน์ ความมุ่งมั่นตลอดจนสำนึกจิตสาธารณะ

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าแบบอิสระในครั้งนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจากคณาจารย์หลายท่านจากภาควิชารัฐศาสตร์และที่สำคัญอย่างยิ่งคือท่านอาจารย์ ดร.จันทนา สุทธิจารี ผู้ช่วยศาสตราจารย์อโณทัย วัฒนพรและอาจารย์ จันทจุฑา สุขขี ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาแนะนำ คำชี้แนะ การตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ รวมทั้งให้กำลังใจในการทำค้นคว้าแบบอิสระ ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร จงเจริญ . (2535). ผู้นำกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชน. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตร มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จำนวนประชากรของตำบล. (2555) ข้อมูลทั่วไปตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. วันที่ค้นข้อมูล 22 กรกฎาคม 2551 จากไทยตำบลคอทคอม เว็บไซต์ <http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=520105>
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่ .(2528). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับพฤติกรรมทางการเมืองของชาวนาในภาคเหนือ. วารสารสังคมศาสตร์. เมษายน 2527-ตุลาคม 2528.
- ปกรณ์ สุริวรรณ . (2536). การหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองระดับชาติ และท้องถิ่นกับประชาชน. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิเชษฐ ลิขณรังษี. (2529). แรงจูงใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนไทย: ศึกษากรณีผู้นำชุมชน ในเขต อ.บางเลน จ.นครปฐม . วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์วัลย์ ปรินาสวัสดิ์, วาทีนิ บุญชะลิกษ์.(2533). การศึกษาเชิงคุณภาพ: เทคนิคการวิจัยภาคสนาม. การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม. สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล.
- ยุติศักดิ์ เอกอัคร.(2523). ผู้นำทางการเมืองระดับท้องถิ่น: การศึกษาเฉพาะกรณีเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจทางการเมืองของผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภออานาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2543). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. กรุงเทพฯ: ศูนย์สันติวิธี เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย. สถาบันพระปกเกล้า.
- สุวรรณา สถาอานันท์ และ เนื่องน้อย บุญเนตร. (2542). ร่องรอยความคิด ความเชื่อไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์และปรีชา คุวินทร์พันธุ์. (2545). ระบบอุปถัมภ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬามหาวิทยาลัย.
- ธีระพงศ์ ธนเจริญรัตน์. (2553). หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารอยู่กลางการประกนภัย. ปรัชญาดุสิตบัณฑิต (บริหารธุรกิจ), มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมชาย ดิลงกรณ์. (2537). พฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งกับจิตสำนึกทางการเมืองของคนเชียงใหม่ในการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 13 กันยายน 2535: กรณีศึกษาเขตอำเภอหางดง. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สุจิต บุญบงการ. (2537). การพัฒนาทางการเมืองของไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.